

Vold og overgrep

Kjersti Alsaker, sykepleier, professor

NKLM NORCE

Og HVL

MAI 2022

Hva er mellom menneskelig vold?

“Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handling skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre noe den vil”

Per Isdal «Meningen med volden», 2000 s 36.

Fra “husbråk” til et folkehelseproblem

“**Intimate partner violence**” refers to behaviour by an intimate partner or ex-partner that causes physical, sexual or psychological harm, including physical aggression, sexual coercion, psychological abuse and controlling behaviours”

WHO

Handlingsplanen
for vold i nære
relasjoner.
Frihet fra vold
2021- 2024

«Styrke akutt tilbudet til personer som er utsatt for vold i nære relasjoner gjennom å:

-
- a) Kartlegging av det medisinske, rettsmedisinske og psykososiale akutt tilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep
-
- b) Tilby et godt og likeverdig akutt tilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner
-
- c) Nasjonale kliniske prosedyrer for psykososialt, medisinsk og rettsmedisinsk tilbud til voksne utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner»

Forebygging krever allmenn kunnskap

Hva kjennetegner gode forhold?

Kilde (myPlan app)

Respekt:

Respekt for hverandres følelser, fysiske og seksuelle grenser

Trygghet:

Fysisk, emosjonell, seksuell og økonomisk trygghet sammen med hverandre.

Åpen og ærlig kommunikasjon

Mulighet til å si dine meninger og at begge partnere lytter til den andres ideer.

Kompromisse:

Det føles greit å være uenige med hverandre og løse problem gjennom å jenne seg/ tilpasse seg etter hverandre.

Selvstendighet og frihet:

Frihet til å tilbringe tid med familie og venner og delta på ting som gjør deg glad.

Likeverd:

Begge partnere har likeverdig rett til å si sin mening og delta i avgjørelsene i forholdet.

Støtte:

Gir opplevelse av å bli styrket, oppmuntret og støttet av hverandre.

Privatliv:

Respekt for hverandres private soner og gir hverandre rom.

Fysisk vold og seksuell tvang i ekteskap og samboerforhold

Alle handlinger i kategorien «fysisk vold» var signifikant assosiert med seksuell tvang ($p < 0,001$).

Blant dem som hadde opplevd å bli truet med å bli drept eller truet med kniv eller våpen fra partneren, hadde 50 prosent også erfart seksuell tvang.

En tredjedel av dem som hadde opplevd forfølgelse (33,3 prosent), kvelertak (38,1 prosent) eller annen voldsom atferd (31,5 prosent) fra partneren, hadde også blitt utsatt for seksuell tvang.

Blant dem som hadde opplevd livstruende vold fra partneren, som banking av hodet mot gulvet, rapporterte 46,2 prosent om seksuell tvang fra partneren (tabell 1).

Brosjyrer fra NKLM

- <https://www.norceresearch.no/nasjonalt-kompetansesenter-for-legevaktmedisin/brosjyrer-om-overgrepsmottak-og-informasjonshefte>
- <https://voldsveileder.nkvts.no/>

Din utvei.no
ulike former for vold i nære relasjoner

- <https://dinutvei.no/om-vold/244-ulike-former-for-vold>
- <https://dinutvei.no/utsatt/314-har-jeg-blitt-utsatt-for-vold>

Makt og avmakt og misbruk av makt

«Makt er evnen til å nå sine mål, om så mot andres vilje og interesser, og kan også bety å ha autoritet eller myndighet over noe»

«Definisjonsmakt er makt til å få gjennomslag for sin versjon av virkeligheten»

Alder – både makt og avmakt

Kjønn og makt: Fysisk styrke og Posisjon

Misbruk av **tillit**

Maktmisbruk i tillitsrelasjoner -forekomst av vold i nære relasjoner

4-6 % av alle eldre

“Avhengighet og sårbarhet”

25% av barn har opplevd minst ett tilfelle av fysisk vold fra foreldre og 8% har vært utsatt for grov vold

“Å være født inn i”

17- 27% av kvinner fysisk vold – 9% har opplevd alvorlig vold

«Å gå fra å være den utvalgte til å bli den utsatte»

17- 22 % av menn fysisk vold – 2% har opplevd alvorlig vold

Psykisk vold

- Psykisk vold er alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysisk i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel.
- Direkte trussel
- Indirekte trussel
- Degraderende og ydmykende adferd
- Kontroll
- Utagerende sjalusi
- Isolering
- Emosjonell vold
- Latent vold

VIOLENCE AGAINST WOMEN: HEALTH IMPACT

Women exposed to intimate partner violence are →

Mental Health

TWICE
as likely to experience depression

ALMOST TWICE
as likely to have alcohol use disorders

Sexual and Reproductive Health

16%
more likely to have a low birth-weight baby

1.5 TIMES
more likely to acquire HIV and 1.5 times more likely to contract syphilis infection, chlamydia or gonorrhoea

Death and Injury

42%
of women who have experienced physical or sexual violence at the hands of a partner have experienced injuries as a result

38%
of all murders of women globally were reported as being committed by their intimate partners

Vold mot kvinner

- 35 prosent av alle kvinner vil i løpet av livet oppleve vold. Over 600 millioner kvinner bor i land hvor vold i hjemmet ikke er forbudt.
- Er vold mot kvinner en utfordring på linje med apartheid som må bekjempes internasjonalt og nasjonalt?
- “Violence against women and girls is not just another women’s issue but is a public health and development problem of concern to all.
- Its elimination should be part of the post-2015 Sustainable Development Goals (SDGs), just as the elimination of apartheid was an important goal of the 1970s and 1980s for the worldwide community (15, s.1693).”

Garcia Moreno et.al. The Lancet, 2014

Bærekrafts målene (Sustainable Development Goals)

Myter

Om det ikke finnes fysisk vold er det ikke et virkelig voldelig forhold

Det er lett å avdekke en voldelig person

Om du blir utsatt for vold, kan du jo bare dra din vei

Mishandling handler om sinne, den som utøver vold har ikke kontroll over sitt sinne

Det er kun menn som er mishandlere

Alkohol og rus er årsak til mishandling

«MyPlan» – en spørsmåls app som kan gi økt bevissthet om at en lever i et farlig forhold

Eksempel på **Røde Flagg** spørsmål:

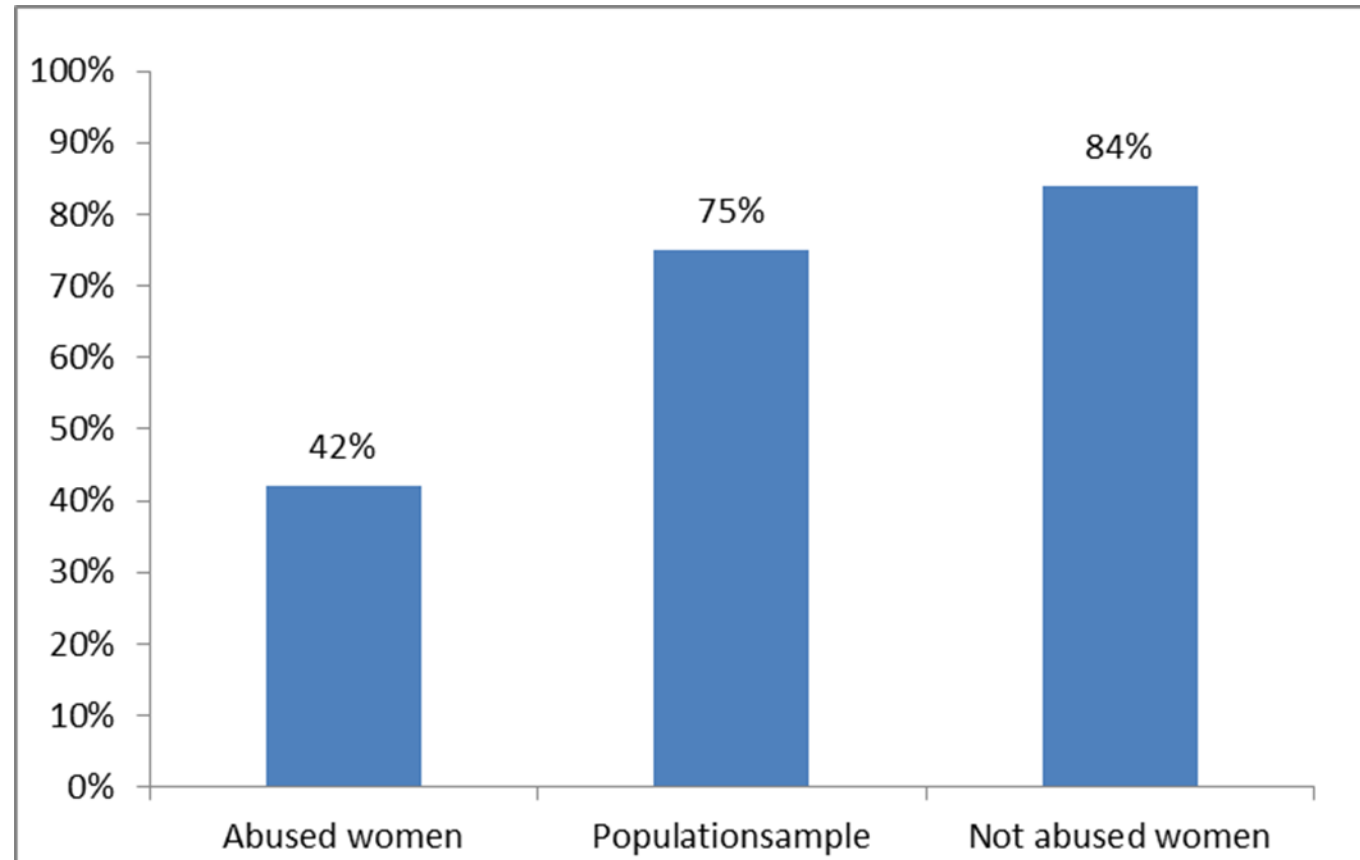
Prøver partneren din å hindre deg i å bruke tid med venner og familie - eller å gjøre ting som du liker?

Prøver din partner eller eks. partner å få deg til å føle skyld når du gjør ting som du liker?

- a. Tekster, ringer din partner/ekspartner ofte?
- b. Forventer han/ hun at du svarer?
- c. Blir han/ hun irritert om du ikke gjør det?

Vold- og tap av arbeid og den frihet arbeid gir

inntekt
pensjonspoeng
tap av sosialt felleskap
og mulighet til å
bruke sine ressurser
i samfunnet

- Alsaker, K., Moen, B. E., Baste, V., & Morken, T. (2014). Vold i parforhold kan gjøre lønnsarbeid vanskelig. Tidsskrift for kjønnsforskning, 37(3-4), 270-276.

To hovedfunn i den kvalitative studien

Work as Survival and Recovery

Bildet er laget av Ingri Egeberg

Spillover of feelings of Fear, Shame
and Guilt into Paid Work

Alsaker, K., Moen, B. E., Baste, V., & Morken, T. (2016). How Has Living with Intimate Partner Violence Affected the Work Situation? A Qualitative Study among Abused Women in Norway. *Journal of family Violence*, 31(4), 479-477. doi:<http://dx.doi.org/10.1007/s10796-016-9706-2>

Det verste helseutfall av vold- er tap av livet «Hvis ikke jeg skal ha deg –skal ingen»

- **Hvert fjerde drap i Norge er et partnerdrap.** I Norge var 89% av partnerdrap utført av menn mot kvinner mellom 1990 og 2012. Fra 2000 til 2020 ble 155 kvinner og 18 menn drept av sin partner i Norge (S. Bø Vatnar)
- Studier fra USA viser at omtrent halvparten av kvinnene som døde eller nesten ble drept regnet det for helt usannsynlig at han ville gå så langt (J. Campbell).
- Faren for å bli drept av en samlivspartner er størst i når utsatte orienterer seg ut av forholdet.

Sammenhenger mellom voldserfaring og helseproblem

ACE (Adverse childhood experiences) studien følger mer enn 17 000 mennesker i USA.

Deltakerne ble stilt spørsmål om negative erfaringer barndommen som vold og overgrep, omsorgssvikt, rusmisbruk, skilsmisse etc.

Studien viste tydelig dose- respons forhold mellom krenkende hendelser og fysisk og psykisk sykdom senere i livet.

Det betyr at dess høyere score av negative erfaringer dess større fare for å utvikle diverse alvorlige sykdommer.

Toksisk stress. Dette er negative erfaringer som «setter seg i kroppen».

- Felitti VJ, Anda RF, Nordenberg D, et al. Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: the Adverse Childhood Experiences (ACE) study. Am J Prev Med. 1998;14(4):245-258. PubMed doi:10.1016/S0749-3797(98)00017-8

- 9.4% av kvinner har vært utsatt for voldtekt noen gang i livet.
- 98 prosent av de siktede er menn. Nesten 63 prosent av de siktede var under 30 år.

«Lidelsen for et offer etter en voldtekt kan være enorm, og når voldtekten først har skjedd er det ingen tiltak fra det offentlige som fullt ut kan rette denne opp. Forebygging er derfor det viktigste vi kan gjøre». [handlingsplan-mot-voldtekt-20192022.pdf](#)

Kriminelle handlinger som sjelden straffes også i Norge

- Kun 10% av kvinnene som oppgav å ha vært utsatt for voldtekt anmeldte dette.

Og mange av anmeldelsene henlegges:

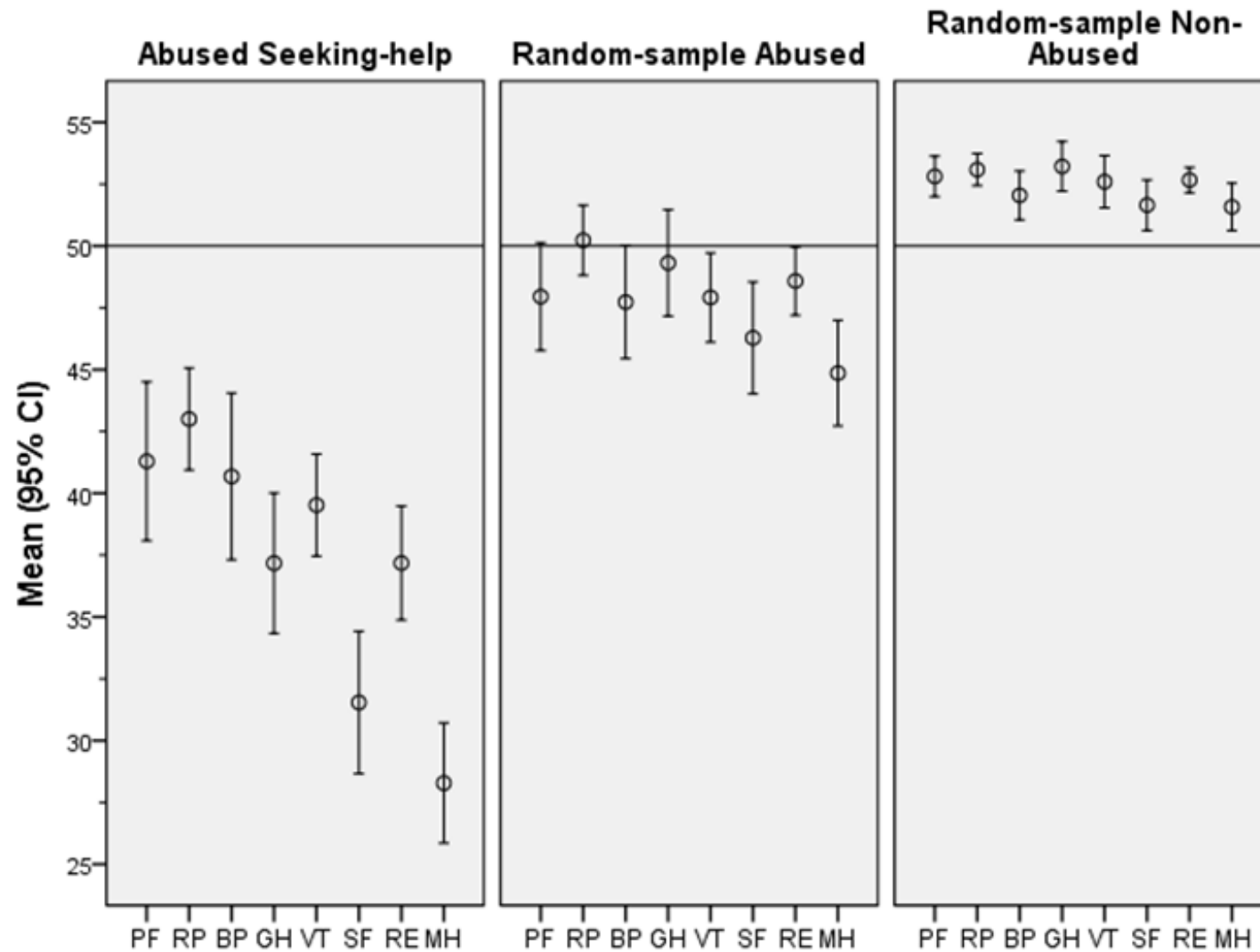
- «Bevissituasjonen, kombinert med strafferettens strenge beviskrav, medfører at en ikke ubetydelig andel saker henlegges eller ender med frifinnelse i retten». (sitat fra Handlingsplanen mot voldtekt 2017-2022 side 20)

Økt risiko for å oppleve seksuell vold og alvorlig mentale lidelse

Risiko for seksuell vold blant kvinner med alvorlig mental lidelse er seks ganger høyere enn for kvinner generelt

(Oram, et al. I Lancet Women's mental health, 2017) referer til Humpreys, 2003 og Kaperman, 2014)

Tap av livskvalitet

Intimate partner violence associated with low quality of life
Kjersti Alsaker, Ph.D; Bente E Moen, Professor;
Tone Morken, PhD; Baste Valborg, PhD
BMC Women's Health

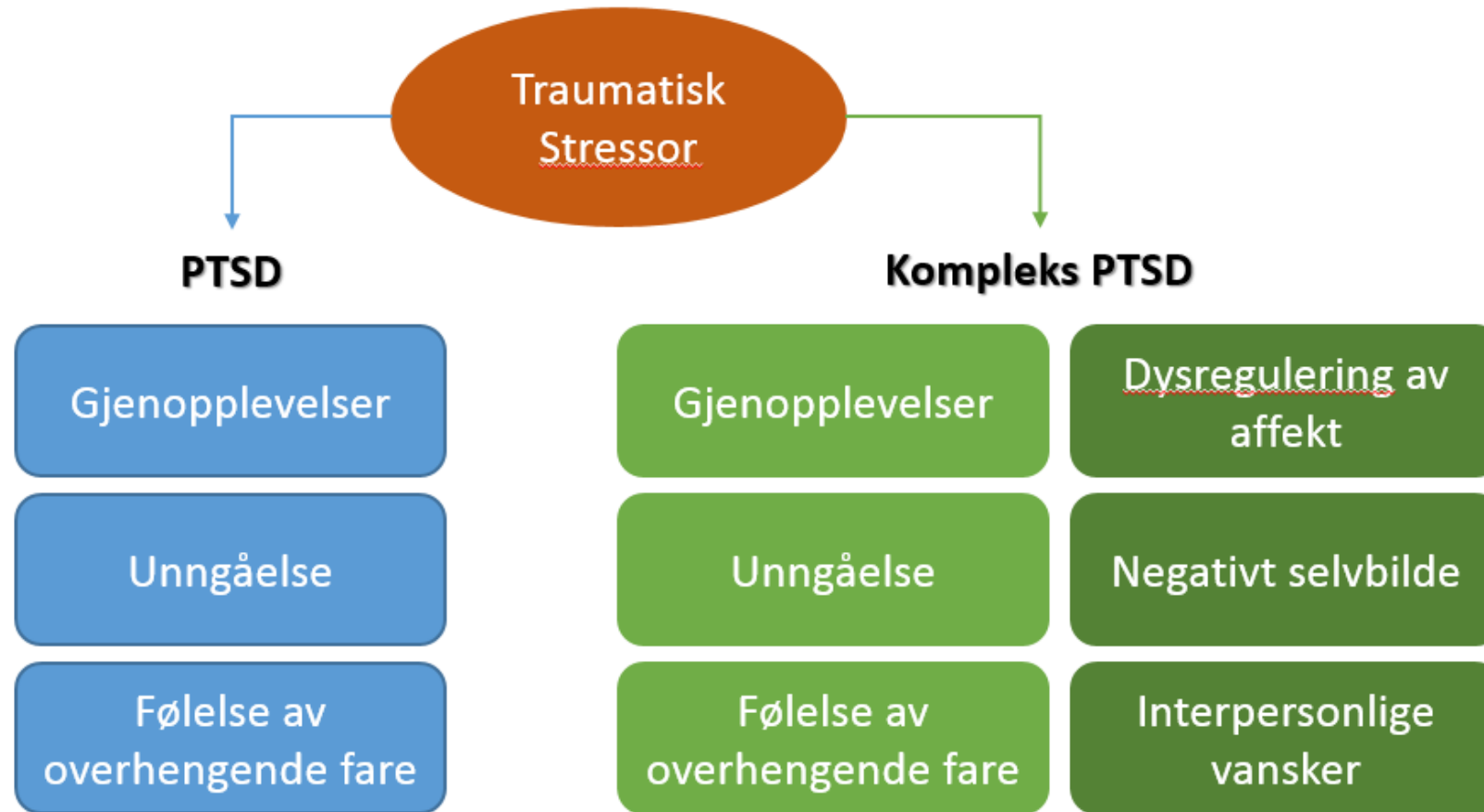
Krisesentrene i Norge

- Trygghet
- Møte likesinnede
- Barn
- Oppfølging
- Også menn fra 2010

Rapport fra Bufdir kommer snart

PTSD og Kompleks PTSD

ICD – 11 kriterier for PTSD og Kompleks PTSD

Noen forskningsprosjekt knyttet til overgrepsmottak i Norge

TIDLIGERE FORSKNING

Hagemann Cecilie,
NTNU

Helle Nesvold; Oslo, UIO

Berit Schei, NTNU

Solveig Dahl, Oslo

Linda M. Gustavsen,
Sandefjord/ Vestfold

PÅGÅR NÅ

- Cecilie Hageman: NTNU Prosjektleder for EIR-studien, et tverrfaglig forskningsprosjekt med finansiering fra Norges forskningsråd: "Tidlig psykologisk intervensjon etter voldtekt«
- Siri Hagen:- "ONO- studien- Opplevelser på Norske Overgrepsmottak" er en kvalitativ studie som skal undersøke erfaringer og opplevelser hos pasienter og helsepersonell ved norske overgrepsmottak.
- NKVTS (TRUST): Trust after Sexual Trauma
NORCE (med-forskere fra NKLM)

Rettsmedisinsk kompetanse i møte med ofre for vold i nære relasjoner (barn, ungdom, voksne og eldre)

- Planen understreker at **rettsikkerheten** skal sikres i saker **om vold i nære relasjoner** og vold mot barn. «Etterforskning av saker om vold og overgrep skal prioriteres, kapasiteten skal styrkes og kvaliteten skal økes.»
- <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/bekjemper-vold-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-og-ungdom/id2398050/>

Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022

Fra handlingsplanen:

Innsatsområde 1: Målrettet forebygging

Barn og unge skal få bedre kunnskap i skolen om hva overgrep er, og om respekt for egne og andres grenser.

Innsatsområde 2: Hjelpetilbud etter voldtekt

Innsatsområde 3: Oppfølging av gjerningspersonene

Innsatsområde 4: Etterforskning og behandling i rettsapparatet; med tiltak for å bidra til god etterforskningskvalitet i voldtektssaker.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/1469f9bedad1476aadb0369ee899ab65/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022.pdf>

Mange saker
henlegges eller
ender med
frifinnelse.

*Kan økt
rettsmedisinsk- og
traume-
kompetanse blant
sykepleiere endre
dette bildet?*

Ja, viser internasjonal forskning.

Henleggelse henger sammen med at det i mange voldtektssaker ikke foreligger vitnebevis eller tekniske spor, slik at avgjørelsen beror på en samlet vurdering av troverdigheten i forklaringene til de involverte i saken.

Fra side 20 i handlingsplan mot voldtekt 2019-2022

<https://www.regjeringen.no/contentassets/1469f9bedad1476aadb0369ee899ab65/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022.pdf>

The Impact of Sexual Assault Nurse Examiner Programs on Criminal Justice Case Outcomes: A Multisite Replication Study <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24875379/>

Handlingsplanen
for vold i nære
relasjoner.
Frihet fra vold
2021- 2024

«Styrke **akuttilbudet** til personer som er utsatt for vold i nære relasjoner gjennom å:

---

a) Kartlegging av det medisinske, rettsmedisinske og psykososiale akuttilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep

---

b) Tilby et godt og likeverdig akuttilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner

---

c) Nasjonale kliniske prosedyrer for psykososialt, medisinsk og rettsmedisinsk tilbud til voksne utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner»

Filmklipp

Til barnets beste

- Behandling av barnelovssaker med volds- og overgrepssproblematikk

<https://www.youtube.com/watch?v=m1aC6HM03wo>

Barn og unge

Opptappingsplanen mot vold og overgrep inneholder mange tiltak som er relevante for forebygging av voldtekt rettet mot barn og unge.

1) Regjeringens opptappingsplan mot vold og overgrep mot barn kan

leses her:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-12-s-20162017/id2517407/>

Gjennomføring av farevurdering bør alltid finne sted i forbindelse med skadedokumentasjon

---

DANGER ASSESSMENT-5

Jacquelyn C. Campbell, Ph.D., R.N.
Copyright, 2015; www.dangerassessment.com

This brief risk assessment identifies women who are at high risk for homicide or severe injury by an intimate partner.^{1, 2}

Mark **Yes** or **No** for each of the following questions. ("He" refers to your husband, partner, ex-husband, ex-partner, or whoever is currently physically hurting you.)

- 1. Has the physical violence increased in frequency or over the past year?
- 2. Has he ever used a weapon against you or threatened you with a weapon?
- 3. Do you believe he is capable of killing you?
- 4. Does he ever try to choke you?
- 5. Is he violently and constantly jealous of you?

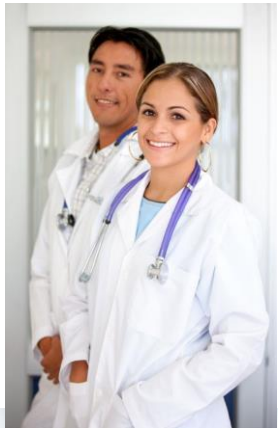

ØKT formell kompetanse

Kompetanse er en måte å sikre et likeverdig og tilgjengelig tilbud for alle utsatt for vold og overgrep

Kompetanse – sikre kvalitet på det rettsmedisinske arbeidet

Rapport fra Helsedirektoratet 26.08.2020 «Utredning av status og tiltak for å sikre kvalitet, rekruttering og tilgang på rettsmedisinsk kompetanse i Norge»

Leger: Det er nå etablert en ekspertgruppe som skal gi en utredning av status og tiltak for å sikre kvalitet, rekruttering og tilgang på rettsmedisinsk kompetanse i Norge.

Sykepleiere utgjør den største og mest stabile yrkesgruppen ved overgrepsmottakene i Norge i dag. Deres kunnskap er også avgjørende for at overgrepene blir godt dokumentert og at de utsatte mottar god og omsorgsfull hjelp.

<https://sykepleien.no/forskning/2020/09/rettsmedisinsk-sykepleie-i-norske-overgrepsmottak>

I regjeringens nye kompetansereform som kom våren 2020 står **Livslang læring** står sentralt.

Mål: At ingen skal trenge å oppleve at de «går ut på dato» og at flere skal kunne stå i jobb lenger.

- 2020 Meld. St. 14 2019–2020Kompetansereformen – Lære hele livet

- Forskning viser at sykepleiere med spesialisering innen dette feltet får flere saker til rettsvesenet, gir pasienten større makt og kontroll i situasjonen og reduserer opplevelse av skam og skyld. Samtidig blir bevis håndtering bedre og arbeidsmetodene mer effektive.
- Sykepleiere en viktig ressurs i overgrepsmottak og i andre førstelinjetjenester ved vold i nære relasjoner.
- Forensic Nurse og «flying forensic nurse» i Sveits

Aktuelt: Vi planlegger nå en videreutdanning for sykepleiere innen rettsmedisin ved vold og overgrep som en følge av NORCE prosjekt

- Integreres i Master i sykepleie - kliniske spesialiteter (MASKS) ved Høgskulen på Vestlandet. Foreløpig tittel: «Akutt rettsmedisinsk sykepleie ved vold og overgrep»
- Nasjonalt internettbasert studie basert på webseminar
- Fysiske samlinger der praktiske øvelser er sentralt. 15 september 2022 – levere søknad til HVL

Mål: oppstart høsten 2023

Takk for oppmerksomheten!

Spørsmål?

Bildet er laget av Ingri Egeberg

- Skisse utkast: Akutt rettsmedisinsk sykepleie ved vold og overgrep ved HVL - emner

e Innhold og studiepoeng		
Helsepedagogikk, helsetjenesteutvikling og innovasjon (15 sp)	Obligatorisk felles del Inkluderer 2 dagers fagspesifikk undervisning	Høsten 2023
Klinisk spesialitet, generell del (15 sp)	Spesialisering: Rettsmedisinsk sykepleie	Våren 2024
Pasientsikkerhet, kvalitetsforbedring og kunnskapsbasert praksis (15 sp)	Felles del-Kliniske spesialiteter	Høsten 2024
Klinisk fagledelse og fordypning i klinisk spesialitet (15 sp) Praksis minimum 150 timer	Spesialisering: Rettsmedisinsk Sykepleie	Våren 2025
Vitenskapsteori, etikk og metode (15 sp)-nettbasert	Felles	Høst 2023, 2024 eller høst 2025
Masteroppgave (45 sp)	Spesialisering: Rettsmedisinsk sykepleie fagfordypning	Fra våren 2024

Noen referanser

Geir Aas viser i sin doktoravhandling behovet for økt kompetanse innen politi i vold og overgrepssaker (side 303)(referanse politi- rapport / handlingsplan mot voldtekt 2019-2022) Geir Aas) https://phs.brage.unit.no/phsxmlui/bitstream/handle/11250/174715/Politiinngrep_i_familiekonflikter.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Linda Mølgaard Gustavsven <https://sykepleien.no/forskning/2020/09/rettsmedisinsk-sykepleie-i-norske-overgrepsmottak>

Handlingsplan mot voldtekt 2019- 2022 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022/id2637644/>

Alsaker, K., et al., Intimate partner violence associated with low quality of life - a cross-sectional study. BMC Womens Health, 2018. 18(1): p. 148.

Vatnar Solveig Bø, F.C., Bjørkly Stål, Intimate partner homicide in Norway 1990–2012: Identifying risk factors through structured risk assessment, court documents, and interviews with bereaved. Psychology of Violence, 2017. 7(3): p. 395-405.

Campbell, J.C., Health consequences of intimate partner violence. Lancet, 2002. 359(9314): p. 1331-6.

5Campbell, J.C., Helping women understand their risk in situations of intimate partner violence. Journal of Interpersonal Violence, 2004. 19(12): p. 1464-1477.

Campbell, J.C., et al., Risk factors for femicide in abusive relationships: results from a multisite case control study. Am J Public Health, 2003. 93(7): p. 1089-97.

Wilson, M. and M. Daly, Spousal homicide risk and estrangement. Violence and Victims, 1993. 8(1): p. 3-16.

Alsaker, K., et al., Threats and acts of intimate partner violence reported by users at Norwegian women's shelters. J Interpers Violence, 2011. 26(5): p. 950-70.

Fehler-Cabral G, Campbell R, Patterson D. Adult sexual assault survivors' experiences with sexual assault nurse examiners (SANEs). J Interpers Violence. 2011;26(18):3618-39. Doi: 10.1177/0886260511403761.

Persson S, Dhingra K, Grogan S. Attributions of victim blame in stranger and acquaintance rape: A quantitative study. Wiley J Clin Nurs. 2018;27:2640-49. Doi: 10.1111/jocn.14351.

Maier SL. Sexual assault nurse examiners' perceptions of funding challenges faced by SANE programs: "It stink". J Forensic Nurs. 2012;8(2):81-93. Doi: 10.1111/j.1939-3938.2011.01126.x.

Campbell R, Bybee D, Townsend SM, Shawn J, Karim N, Markowitz. The impact of sexual assault nurse examiner programs on criminal justice case outcomes: a multisite replication study. Violence Women. 2014;20(5):607-25. Doi: 10.1177/1077801214536286

Havig K. The health care experiences of adult survivors of child sexual abuse: a systematic review of evidence on sensitive practice. Trauma Violence Abuse. 2008;9(1):19-33. PubMed doi:10.1177/1524838007309805 Show Abstract

32. McKegey CP. Surviving survivors: coping with caring for patients who have been victimized. Prim Care. 1993;20(2):481-494. PubMed Show Abstract